

150 éve született Koloman Moser (1868–1918)

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum, Budapest

► A művészeti hatások kapcsolatok útján terjednek. Az osztrák és a magyar művészeti kapcsolatok pedig már évszázadok óta igen sokrétűek voltak. A Monarchia igazi nagyvárosa, amely mind gazdagságban, mind nemzetközi atmoszféra tekintetében Pest előtt járt, természetesen Bécs volt, az ottani divatos vagy híres mestereket szívesen látta a magyar mecénatúra is. Ma már szinte elképzelhetetlen, milyen sokféle ember tudott egymás mellett élni.

„Diákéveimre emlékezve, az az érzésem, hogy bennük Ausztria történelme tükröződött – írta Oskar Kokoschka önéletrajzi könyvében. – *A régi Ausztriában sok-sok nép élt együtt, mind megőrizte a maga jellegét, a maga sajátos tehetőségét. [...] Járt velem egy osztályba alpesi tartományból jött diák, magyar, szláv, zsidó, triezsti, szudétanémet. Valóságos népgyülekezet. És minden második tanár más országból jött, hazája mással összetéveszthetetlen jellegét hozta magával, banghordozása, magatartása, gondolkodásmódja sajátos színezetét.*”¹

A soknemzetiségű Monarchiában a magyar művészetet is erősen befolyásolták a birodalmi fővárosból, Bécsből érkező hatások. Ugyanakkor a mi művészeink, az egyre erősödő polgári értelmiség is alakította a századforduló Közép-Európájának kulturális arcukat.

Első és vezető harcosa az új korszak változásainak Hevesi Lajos (Ludwig Hevesi) műkritikus és újságíró volt. A *Pester Lloyd* és a *Fremden-Blatt* munkatársa, az összegyűjtött esszéit tartalmazó *Acht Jahre Sezession* című, 1906-ban megjelent kötetét, a szecesszió első és leghitelesebb forráskiadványát a következő ajánlással vezette be: „Barátainknak és ellenségeinknek

Koloman Moser: Szivarszekrény. Kivitelezés: Portois & Fix / Koloman Moser: Cigar cabinet. Manufacturer: Portois & Fix
1900, pálmamahagóni és topolyagyökér borítással,
140x69,5x69,5 cm
(Iparművészeti Múzeum, Budapest)

ajánlom emlékezésül egy mozgalmas és mindkét fél számára gyümölcsöző művészeti korszakra.”² (K. É. ford.)

A századfordulós Bécs egyik vezető művésze, a Secession egyik alapító tagja Koloman Moser volt, aki 1868. március 30-án született Bécsben. 1886–1892 között a bécsi Képzőművészeti Akadémia (Akademie der bildenden Künste) hallgatója volt, majd 1892–1895 között az Iparművészeti Iskolában (Wiener Kunstgewerbeschule) folytatta tanulmányait. 1899-től haláláig ugyanennek az iskolának professzora volt. Ott találjuk a Secession alapítói között, Gustav Klimt-tel és Josef Hoffmann-nal, majd 1905-ben Klimt csoportjával együtt lépett ki a társaságból. 1903-ban részt vett a Wiener Werkstätte alapításában, sőt 1906-ig annak igazgatója is volt.

A Bécs és Budapest közötti szoros művészeti kapcsolatot bizonyítja, hogy az Iparművészeti Múzeumban gazdag kollekció található Koloman Moser által tervezett tárgyakból. Itt fellelhető könyvkötéseit, valamint a Wiener Werkstätte számára Josef Hoffmann-nal közösen tervezett cégismertetőjét a bécsi MAK (Museum für angewandte Kunst) kiállítása kapcsán mutatta be Darabos Edit restaurátorművész a *Magyar Iparművészet* 2017/5. számában.³

A bútorgyűjteményben a Moser által tervezett tárgyak közül két pompás szekrény szerepel. Mindkettő a Secession nyolcadik kiállításán volt kiállítva 1900-ban, amint azt Hevesi Lajos elragadtatott írásából tudjuk.⁴ Az egyik egy zárt sima kocka, japán divat szerint készült, körbejárható – írja Hevesi – egész felületén a Moser által gyakran alkalmazott „reciprok intarziával”. A hasábos lábakon álló, négyzetlapokkal határolt bútorfelület a távol-keleti lakkmunkákhoz hasonló simaságú, de ezen a borítás pálmamahagóni és topolyagyökér.

A másik szekrény igazi lírai hangvételű kompozíció, a címe: *Az elvarázsolt hercegnisasszonyok*, ma már több darabot is ismerünk belőle. Az 1900-as kiállítás szerezplő, minden bizonnyal első darab sarokszekrény volt, három fémpapucsba bújtatott lábbal. A gyűjteményben szereplő szekrény négy lábon áll, az előzőhöz hasonlóan kétajtós, keskeny hasáb alakú. Ha a két ajtó csukva van, a hercegnők a szekrénybe

←

Koloman Moser:
**„Elvarázsolt hercegnisasszonyok”,
 díszszekrény (csukva).
 Kivitelezés:
 Portois & Fix /
 Koloman Moser: ‘The
 Enchanted Princesses.’
 Ornamental cabinet
 (closed). Manufacturer:
 Portois & Fix
 1900, padukfa,
 különböző fákból és
 alpakkákból készült
 berakásokkal, ajtaján
 kívül egykor üveg-
 könnyek,
 173x53,5x33 cm
 (Iparművészeti
 Múzeum, Budapest)**

→

Koloman Moser:
**„Elvarázsolt hercegnisasszonyok”,
 díszszekrény (nyitva).
 Kivitelezés:
 Portois & Fix /
 Koloman Moser: ‘The
 Enchanted Princesses.’
 Ornamental cabinet
 (opened).
 Manufacturer:
 Portois & Fix**

zárva láthatatlanok. Az ajtó külsején eredetileg irizáló üveglapok és különböző fából készült berakások voltak. Az ajtók mögött, a szekrénybe rejtőzve három nőalak látható. Sajnos, az egyik ajtó elveszett, és a meglévőről az üveglapok hiányoznak, azonban a finom, karcsú szekrény így is „elvarázsoló” benyomást kelt. A bútor „művészbútor” (Künstlermöbel), ami eltér az „asztalosbútortól”. Az utóbbi megbízható, jó kivitelezésével, funkcionális alakításával okoz örömet a használónak. A „Künstlermöbel” tartalmaz valami többletet, majdnem szoborszerű, inkább a szellem igényeihez szól. Mindkét bútor eredeti kivitelezője a bécsi Portois & Fix cég volt.⁵

A bútorok Magyarországra kerülése is érdemel némi figyelmet. Hiszen ennek a soknemzetiségű monarchiának osztrák–magyar vállalkozói, gyárai is voltak. Ilyen volt Schmidt Miksa bútorgyára, amely a bécsi Währinger Str. 28. alatt máig működő Friedrich Otto Schmidt bútorgyár budapesti leányvállalata volt. Schmidt Miksának a Pozsonyi úton, valamint az egykori kiscelli trinitárius kolostorban működött bútorgyára, és az utóbbiban helyezte el gyűjteményét is.

1935-ben bekövetkezett halálakor minden Magyarországon található ingó és ingatlan vagyonát Budapest székesfővárosra hagyta, Óbudán fekvő Kis-Czell nevű kastélyával együtt, „...azzal a kötelezettséggel, hogy ebből a kastélyból és annak berendezéséből nyilvános látogatásra szánt kis Iparművészeti múzeum létesítsék”.⁶ Ebben a hagyatékban szerepeltek a pompás bécsi bútorok is, melyek a hatvanas években lezajlott gyűjteménymegosztáskor kerültek az Iparművészeti Múzeumba, ahol a leírókartonok tanúsága szerint „Schmidt Miksa mintakollekciójának” részét képezték.

Koloman Moser az üveg- és kerámia-porcelán tervezés területén is tevékenykedett. A Wiener Kunst im Hause csoport tagjaként tervezte azokat a finom, művesen formált likőröspoharakat, melyek a múzeum üveggyűjteményében találhatóak.

Koloman Moser a századforduló bécsi művészei között azon alkotók közé tartozik, akiknek tervei bizonyos nosztalgiát ébresztenek a császárváros művészi kézművességének tűnően lévő pompája után. A Secession, a Wiener Werkstätte, sőt a Kunst im Hause

is a minőség feltámasztásáért és megőrzéséért jött létre, nem a múlt művészete ellen.

Kétségtelen, hogy a bécsi századforduló művészeinek művei az első világháborút követő évtizedben szélesebb körben hatottak, mint a számos magyar művészt is foglalkoztató Bauhausé.

KISS ÉVA
művészettörténész

Jegyzetek

1. Oskar Kokoschka: *Életem*. Gondolat, Budapest, 1974, 20.
2. Ludwig Hevesi: *Acht Jahre Sezession (März 1897 – Juni 1905)*.

Kritik, Polemik, Chronik. C. Konegen, Wien, 1906. (Reprint: 1984, Ritter Verlag, Klagenfurt) Ajánlás: *Unseren Freunden und Feinden / gewidmet, / zur Erinnerung an eine bewegte und für / beide Teile fruchtbringende Kunstepoche*.

3. Darabos Edit: Művész és mesterember. Wiener Werkstätte-könyvkötések a bécsi MAK-ban. *Magyar Iparművészet*, 2017/5, 39–46.
4. Hevesi: i. m. 287.
5. Ulrike Scholda: Die Firma Portois & Fix am Kunstmarkt. In: Monika Wenzl-Bachmayer (Hrsg.): *Pariser Esprit und Wiener Moderne. Die Firma Portois & Fix*. Wagner:Werk, Wien, 2008, 77–82.
6. Schmidt Miksa végrendelete. Budapest Főváros Levéltára.

Koloman Moser és tanítványa: Likőröspoharak. Kivitelezés: Bakalowits & Söhne (a bal oldalon látható pohár a tanítvány terve) / Koloman Moser and disciple: Liqueur glasses. Manufacturer: Bakalowits & Söhne (the glass on the left was designed by the disciple)

1900 körül, fúvott üveg, kehely: anyagában színezett; magasság (balról jobbra): 13 cm, 12,8 cm, 12,5 cm; szájméret: 3,7 cm, 5,4 cm, 4,5 cm; talpátméret: 4,9 cm, 4,7 cm, 5,1 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)